

I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

15 miljoner arbetsolyckor!

Både de öst- och västeuropeiska länderna kan uppvisa en fördelaktig statistik i fråga om färre sjukdoms- och olycksfall i samband med arbetet, men ingen statistik kan bortförklara ca 15 miljoner arbetsolyckor med invaliditet som följd per år, skriver ILO-Information i sitt decemberbrev 1979.

Det ständigt ökande antalet syster-satta är naturligtvis en del av orsaken. En annan är att fler och fler riskmoment tillkommer till de redan befintliga som följd av den teknologiska utvecklingen. Trots detta kan antalet arbetsolyckor och yrkessjukdomar enligt ILO-rapporten inte accepteras.

Antalet olyckor och sjukdomar i samband med arbetet är inte bara högt utan också för kostsam ur samhällsekonomisk synpunkt. Enligt de senaste beräkningarna utgör de direkta och indirekta kostnaderna i industriländerna i genomsnitt ca 4 procent av bruttonationalprodukten.

Räknar man om kostnaderna i förlorade arbetsdagar kommer man nästan upp i astronomiska tal. I Frankrike var det under 1976 fråga om 30 miljoner förlorade arbetsdagar, i Belgien 2,5 miljoner under 1974 och i Storbritannien ca 15 miljoner 1974-75.

I alla länder görs det större eller mindre ansträngningar för att minska förekomsten av arbetsolyckor och yrkessjukdomar. Enligt rapporten är detta mycket aktningsvärt, men det betonas att mycket mera kan göras för att framtinga säkerhetsregler på arbetsplatserna.

Nativitetens problem

"Födda: fler barn" sätter DN som rubrik över en ledare i befolkningsfrågan. Men texten är inte fullt ut lika förtjust:

Det föds åter fler barn i Sverige. 70-talets nedåtgående trend har i år vänts i en ökning med 3 000 födselar. Det är dock en blygsam ökning: för att trygga befolkningsutvecklingen hade födelsetalet behövt vara 115 till 120 000.

Vad det låga födelsetalet beror på har diskuterats mycket. En orsak är uppenbar: kvinnors ökade förvärvsarbete. Kvinnor med förvärvsarbete föder färre barn än andra, även i kommuner där tillgången på barnomsorg är god. Önskan om barn är däremot densamma. Många kvinnor föder färre barn än de egentligen skulle vilja. Det är inte förvånande. Dels är det betungande att kombinera förvärvsarbete och fler än 1-2 barn, dels utsätts kvinnor för ett socialt tryck. Har man viktiga arbetsuppgifter kan det vara svårt att göra ett avbrott.

Årets ökning kan vara en tillfällighet, men den kan också vara ett tecken på den ändring av värderingarna som varit påtaglig de senare åren. Efter att ha stått lågt i kurs under många år upplever moderskapet en renässans. Kvinnors nära förhållande till barn och natur ses inte längre som en belastning utan som en tillgång. Kanske har en sådan omvärdering hjälpt tveksamma kvinnor att bestämma sig för ännu ett barn. Att det är de äldre kvinnorna som svarar för ökningen tyder på det.

Det finns de som hävdar att främsta orsaken till det ökade barnafödandet och moderskapets renässans ligger i det försämrade ekonomiska läget. Det är kanske en riktig förklaring - men det säger i så fall bra att lågkonjunkturen inte uteslutande har negativa konsekvenser.

Gamla kvinnors svåra problem

Att bli gammal medför i de flesta fall stora sociala och mänskliga problem. Enligt en FN-rapport är emellertid framtidsutsikterna statistiskt sett sämst för äldre kvinnor. Det gäller inte minst i industriländerna där många ensamstående kvinnor lever i isolering från omvärlden.

De flesta människor över 65 år i världens storstäder är kvinnor. Många av dem är inte bara ensamma utan också fattiga i förhållande till andra befolkningsgrupper. De känner ofta att de inte är till någon nytta och många blir förtvivlade över sin situation.

Overallt i världen drar städerna till sig allt fler kvinnor och äldre människor, heter det i *The State of the World's Women 1979*, en rapport som utgivits av *Helvi Sipilä*, FN:s biträdande generalsekreterare för social utveckling och humanitära frågor. Följden av denna tendens kan på längre sikt bli en betydande skevhet i stadsbefolkningarnas köns- och åldersmässiga sammansättning.

Därtill kommer att städerna blir allt större. Under perioden 1950-75 ökade antalet stadsbor med 100 miljoner i Europa och med 80 miljoner i både USA och Sovjetunionen.

År 2000 kommer ytterligare 100 miljoner att bo i Europas stadsområden. I Nordamerika kommer siffran ha stigit med 75 miljoner och i Sovjetunionen med 90 miljoner.

En konsekvens av befolkningstrycket på städerna är att det finns en övervikt av gamla - och bland dem särskilt kvinnor - i de sämsta bostadsområdena. I New York visar undersökningar tex att 40 procent av stadens omkring en miljon äldre invånare bor i slumkvarter. Och i Storbritannien har man nyligen konstaterat att nästan var femte ensam pensionär lever i bostäder utan toalett och bad.

En ökande andel av dessa äldre människor är inte bara ensamma: de har i realiteten inget eller i varje fall mycket litet umgänge med andra människor över huvud taget. I New York räknar man med att åtta procent av alla äldre lever en totalt isolerad tillvaro. Flertalet av dem är kvinnor.

FN-rapporten påpekar att risken för att bli ensam på ålderdomen inte är så stor för män som för kvinnor. Detta beror på dels att kvinnor lever längre än män och dels att kvinnorna ofta är yngre än männen när de gifter sig.

I alla västländer har detta medfört att det finns betydligt färre män än kvinnor över 65 år som kan gifta sig eller flytta samman med en ny partner. I exempelvis USA är förhållandet 1 till 4.

En annan uppgift som illustrerar detta kan hämtas från folkräkningen i Frankrike 1968. Av 6 800 000 människor över 65 år var omkring 2 200 000 *änkor*. I de högre ålders-

grupperna var obalansen ännu tydligare: änkorna utgjorde nästan 70 procent av alla över 75 år.

Den äldre kvinnans problem förvärras inte sällan av att hon har ekonomiska svårigheter. Också på den punkten är riskerna statistiskt mindre för männen. Man kan till och med formulera det så att kvinnorna är fattigast bland de fattiga gamla.

Vill bevisa att jag klarar mig ...

För en intressant rundfråga redogör Göran Andersson i Auris, Hörsel-främjandets tidskrift (8/79). Den visar – inte överraskande – hur besvärligt denna grupp handikappade har det.

Integrerade hörselhandikappade elever förnekar sitt handikapp. De strävar efter att vara "normalhörande" och är rädda att isoleras bland hörselskadade.

Detta är några av slutsatserna i den enkätundersökning som jag och Pia Gustavsson gjorde för HfU:s (Hörsel-främjandets Rikssundomssektion) räkning i maj-juni. Enkäten besvarades av 120 elever. Syftet med undersökningen var att belysa de integrerade hörselhandikappade elevernas situation på högstadiet och gymnasiet.

57% av högstadiel eleverna fick stödundervisning. Stödundervisningen gällde främst språk. Språken var också de ämnen som de hörselhandikappade eleverna sade sig tycka sämst om.

39% av eleverna ansåg att de fick plugga mer än sina hörande kamrater för att kunna hänga med i undervisningen. Vidare ansåg hela 46% att den studie- och yrkesvägledning de fått var dålig!

Kontakten och förståelsen från kamrater och lärare tycks vara god, åtminstone upplever eleverna det så: 77% svarade ja på frågan "Är dina lärare förstående för din hörselskada?" 91% av eleverna ansåg vidare att de hade god kontakt med sina hörande klasskamrater.

På frågan om de skulle kunna tänka sig att gå i hörselklass svarade 76% av eleverna nej. Gymnasieeleverna fick dessutom frågan om de skulle vilja gå på ett riksgymnasium för hörselskadade. 66% svarade nej på den frågan.

Här vill vi understryka att denna åsikt liksom alla andra resultat av undersökningen står för de *integrerade* eleverna, dvs. elever som har en jämförelsevis lindrig hörselnedsättning.

Intressant var elevernas attityd till sitt eget handikapp, det som berördes i inledningen. Inställningen till hörselhandikappat kom fram mellan raderna och framförallt i kommentarerna till frågorna om hörselklass och riksgymnasium. Här några exempel från nej-svararna:

"Nej! Nej! Jag trivs med att komma ut i samhället som "vanlig" människa; vill inte isoleras med bara hörselskadade".

"Nej, jag vill inte bli utpekad som hörselskadad. Vill bevisa att jag klarar mig ändå".

"Nej, aldrig i livet. Jag är skraj för det".

Är det fult att höra dåligt?

Livskraftig 90-åring

En kort historisk översikt hämtas ur Auris 7/79:

År 1889 bildade en liten grupp blinda hantverkare en egen organisation – De Blindas Förening. Det blev landets första handikapporganisation på riksplånet. Den lilla föreningen från 1889 har under årens lopp genomgått många förändringar. Organisationen har idag med sina mer än 10 000 synskadade medlemmar förbund i varje län och 180 lokalföreningar som täcker det stora flertalet av landets kommuner.

År 1977 bytte De Blindas Förening namn till Synskadades Riks-förbund. Därmed bekräftades att organisationen består av och arbetar för både blinda och synsvaga medlemmar.

Under de gångna åren har mycket hänt. Tusentals människor har genom förbundet engagerat sig för synskadades sak. Det är dessa människors insatser som gett förbundet dess starka ställning i dagens arbete för synskadade. Den nu 90-åriga kampen för bättre levnadsförhållanden och större rättvisa för landets synskadade har gett betydande resultat på många områden. Samtidigt har samhällsutvecklingen skapat nya och svåra problem för människor med synhandikapp. Många teczener tyder nu på att kampen för att

förbättra förhållandena för synskadade liksom för andra eftersatta grupper kommer att bli hårdare under 80-talet på grund av den kärva ekonomiska situationen. Detta är förhållanden som SRF vill uppmärksamma i samband med sitt 90-årsjubileum.

För lätt att få ID-kort

För någon tid sedan inbjöd Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) till diskussion om illegal handel med id-kort som enligt uppgift förekommer i stor omfattning, bl.a. på våra fängvårdsanstalter. Möjlighet till denna handel ges genom att en och samma person kan ansöka om och utfå praktiskt taget hur många id-kort som helst. Dessa helt korrekt åtkomna kort försäljs sedan och kan därefter användas i brottslig verksamhet.

BRÅ har enligt sin instruktion till uppgift att verka för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott. Man fann det därför naturligt att inbjuda till en diskussion om ovan nämnda problem och hur man skall finna en lösning som från alla synpunkter kan anses lämplig. Diskussionerna leddes av BRÅ's kanslichef, rådmann Ingrid von Möller.

Inbjudna till diskussionen var förutom AB ID-kort, bl.a. Bankspektionen, Datainspektion, Postverket, Rikskriminalen, Rikspolisstyrelsen, Rollfilm och Trafiksäkerhetsverket. Här presenteras några av de viktigare inläggen från diskussionen.

Kommissarie H Eidefelt från Rikskriminalen, som tagit initiativet till diskussionen, inledde med att framhålla att det enligt RPS inte fanns någonting tekniskt att klaga på dagens godkända legitimationshandlingar. Bristerna bestod i formaliteterna vid kortens utfärdande. En allvarig brist ansåg man från RPS att personbevisen från Pastorsämbetet var. Dessa kan to m rekvideras per telefon.

En annan viktig brist är telefonkontrollen vid intygsgivning. Folk uppger sig själva som intygsgivare och går hem och svarar i telefon. Bedrägerier är vanligast vid uttag från bankböcker och anskaffandet av kreditkort. En noggrannare

granskning av legitimationskortet i kassorna skulle även bidra till att förbättra förhållandet.

På våra fängvårdsanstalter förekommer det att internerna rekviderar flera kort med kompissars data. Dessa kort används sedan vid bedrägerier under tiden kamraterna finns på anstalt och har alibi. Förslaget från Rikskriminalen var att någon form av central registrering av utfärdade kort skulle ske.

Polisintendent Mats Vangstad BRÅ stödde tanken om någon form av registrering. Han framhöll även vikten av att antalet typer av godkända legitimationskort hålls mycket begränsat, och att man endast efter särskild ansökan skulle kunna få mer än ett legitimationskort av samma slag.

Läkarintyg för körkort tom formalitet?

Varje år görs ca 200 000 läkarundersökningar – motsvarande 40–50 årsläkartjänster – i samband med körkortsansökningar. Värde av dessa läkarundersökningar har på senare år börjat betvivlas och kommunikationsministern i fp-regeringen tillsatte en utredare med uppgift att se om systemet bör förändras eller eventuellt avskaffas.

Från ansvarigt håll har man pekat på att läkarundersökningen av praktiska skäl inte kan bli särskilt ingående. Vad läkaren främst har att hålla sig till när han skall bedöma om en person av medicinska skäl inte bör få körkort eller om körkortet bör förenas med vissa villkor är den personliga hälsodeklarationen från den som söker.

Aktuella undersökningar av 2000 hälsodeklarationer och läkarintyg från fyra län visade att inga trafikfarliga sjukdomar upptäcktes vid läkar-sökningarna utöver dem som uppgetts i hälsodeklarationerna.

Bla mot bakgrund av detta har man från trafikmedicinskt håll hävdat att läkarundersökningen skulle kunna ersättas av hälsodeklarationen och ett syntest.

Den utredare som kommunikationsministern nu tillsatt bör utgå från det här nämnda materialet och eventuellt komplettera det. Han bör också söka utröna om kravet på läkarundersökning bidrar till att personer, som vet med sig att de inte

fyller de medicinska fordringarna, nu avstår från att söka körkort.

Han skall vidare utreda om läkarundersökningen bör behållas i reformerat skick eller om man åtminstone i vissa fall skall ersätta den med tex hälsodeklARATION och syntest. De medicinska kraven på föraren varierar alltefter körkortets behörighetsgrad.

Utredare är direktör Rune Andreasson, socialstyrelsen.

Hastighet och trafikolyckor

Det råder på sina håll en svårbegriplig motvilja mot att erkänna sambandet mellan trafikolyckorna och de höga hastigheterna. De tiotusentals nya invalider – många rullstolsbundna för livet – som årligen är offer för bilkulten, vittnar nästan alla nu att den höga hastigheten hade skulden.

Inte på 20 år har antalet trafikoffrer varit så lågt som 1979. Och dödsoffren under 70-talet är 10 procent färre än under 60-talet, trots att vi i dag har en miljon fler bilar än för tio år sedan.

Siffrorna är självfallet glädjande. De visar att lagstiftning och propaganda ger resultat. Bilbälteslagen, halvljuslagen, lägre hastighetsgränser, skärpt medvetenhet om trafikriskerna, bättre vägar, bättre trafikplanering – allt detta bidrar till nedgången. Så kommenterar DN och fortsätter:

Men trafikåret 1979 kan också beskrivas från andra hållet. Under årets elva första månader förölyckades mer än 700 människor. Det är drygt två dödsoffer varje dag, vecka efter vecka, månad efter månad. Mångdubbelt fler har allvarligt skadats, invalidiserats för livet. I inga andra sammanhang godtar vi en sådan förödelse.

På de 110-vägar som i somras blev 90-vägar minskade antalet dödsolyckor med 40 procent, enligt trafiksäkerhetsverkets uppgifter. Det ger en uppfattning om hur mycket mer som kan göras för att förbättra trafiksäkerheten.

Men Sven Gustavsson, vice VD i Motormännens riksförbund, säger i Svenska Dagbladet: Vi vet inte om den lägre hastigheten hade något med nedgången att göra.

Vi vet inte säkert: det är den obotfärdiges ständiga förhinder.

Tvivel på samhällsföretag

Idag saknar 80 procent av alla synskadade i arbetsför ålder arbete. Det finns lagar som tillkommit just för att förhindra utslagningen, men de tillämpas dåligt eller inte alls. Framför allt de som blir synskadade i vuxen ålder har svårt att anpassa sig till sin nya situation, får depressioner och väljer oftast den enklaste vägen nämligen att sjukskriva sig för att så småningom låta sig förtidspensioneras.

De Synskadades Riksförbund vänder sig mot den här utvecklingen. Lösningen på problemen menar förbundet skulle vara en ny lagstiftning som garanterar den handikappade en anställning. Arbetsgivarens frihet och fackets inflytande över personalpolitiken ska inte hindra de handikappade från att få jobb.

Efter tio års utredande har politikererna enats om ett nytt system: Stiftelsen Samhällsföretag, som ska börja arbeta från och med nyår. Företaget kommer att bli ett av landets största arbetsgivare, när det får ansvar för ca 370 skyddade verkstäder.

Guy Lööv på de Synskadades Riksförbund är skeptisk:

– Det värsta är att Samhällsföretag kommer att drivas som vilket företag som helst. Att Samhällsföretag skulle utvecklas till ett föredöme på grund av sina produkter och goda arbetsmiljö är bara romantiskt prat. På sikt finns det i stället risk för att klyftorna i samhället ökar.

Socionomkrav för forskning

Det är nödvändigt med tre års yrkesverksamhet i socionomyrke för att få börja forska i det nya universitetsämnet socialt arbete. Det tycker Sveriges socionomers riksförbund, socionomernas fackförbund.

Tre professurer har nu inrättats i det nya ämnet socialt arbete. De finns i Göteborg, Stockholm och Umeå. Det finns dessutom förslag på en professur också i Lund. Därigenom har ett gammalt krav från socionomerna på forskning i ett eget

ämne tillgodosätts:

— Med det här kravet blir vi en föregångare i den akademiska världen. Hur inträdeskrav till forskarutbildningen formuleras betyder mycket för den inriktning forskningen får, säger Willhard Ramstedt, ledamot av SSR:s styrelse i en kommentar till socionomernas krav.

"Socialt arbete" är ett nytt tvärvetenskapligt ämne inom universiteten. Det består av delar från ämnena social metodik, psykologi, sociologi, rättskunskap och samhällsekonomi. Ämnet finns på socionomutbildningens sociala linje, som utbildar socionomer för arbetet inom socialvård, kriminalvård, sjukhus, skolor mm.

SSR ställer också krav på att man har socionomexamen för att få börja forska. Det skall dock finnas en dispensregel. Men högst en femtedel av de forskarstuderande får komma in på detta sätt.

Har man jobbat i socialt arbete kan man som forskare lättare få sina

idéer och förslag genomförda, menar SSR. Det är viktigt för yrkeslivet.

Nya tand- och sjukvårdstaxor

Regeringen fastställde 6 december nya taxor för ersättningen till tandläkare, tandtekniker och privatpraktiserande läkare för 1980.

Beslutet om tandvårdstaxan innebär en höjning av taxenivån med 6,3 proc. Detta överensstämmer med det förslag som riksförsäkringsverket lämnat till Sveriges tandläkarförbund under höstens överläggningar i taxefrågan. Tandläkarförbundet krävde dock en kraftigare höjning och någon överenskommelse nåddes inte. Riksförsäkringsverket föreslog då regeringen en provisorisk

lägre taxehöjning för en kortare period.

Regeringen har med beslutet anslutit sig till verkets förslag till tandläkarförbundet avseende taxenivån för hela 1980.

När det gäller tandteknikertaxan är höjningen 5,5 proc under 1980. Höjningen ansluter sig till en överenskommelse mellan riksförsäkringsverket och Sveriges Tandteknikers Riksförbund.

Sjukförsäkringens ersättningar till privatpraktiserande läkare höjs i genomsnitt med 5,5 proc, men höjningen varierar mellan lika kategorier.

Regeringen har här följt en överenskommelse mellan riksförsäkringsverket och Sveriges Läkarförbund.

De nu fastställda taxehöjningarna avser i huvudsak kompensation för ökade omkostnader. En ny prövning av taxorna blir aktuell efter det att 1980 års löneavtal är klara på den offentliga sektorn.

socialmedicinsk tidskrift

ISSN 0037-833 X

Prenumerationspris (inklusive moms.)

Helår kr 80

Studerande helår kr 50.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år (därav två dubbelnummer).

Lösnummer kr 10: — (exkl. moms.)

Dubbelnr kr 12: — (exkl. moms.)

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur Smt utan angivande av källan förbjudes.

Utgivningsplan 1980

Nummer	1	2	3	4-5	6	7	8-9	10
Utkommer	22/1	19/2	19/3	23/4	19/6	17/9	5/11	10/12
Sista manusdag för annonser:								
sättning	14/12	15/1	12/2	14/3	9/5	12/8	30/9	4/11
helmaterial	18/12	18/1	15/2	19/3	14/5	15/8	3/10	7/11

Prenumerationsavdelning:

Box 604 00, 104 01 Stockholm 60

Tel. 08/87 34 91 Postgiro 1179-1

Annonsavdelning:

Maud Jacobsson, Alströmergatan 18, 112 47 Stockholm. Tel. 08/51 21 13, 51 67 60

Annonspriser:

Omslagets andra och tredje sida kr 1 550, fjärde sida kr 1 675,

helsida kr 1 375, halvsida kr 825, kvartsida kr 500.

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm,

sidans bredd (2 spalter) 150 mm.

Tryckeri: Norstedts Tryckeri, Stockholm 1980